

Naturens skraldemand

Natur, udeliv og science

Regnormen er let at finde, for der er rigtig mange af dem. Det er et held, for den er en af vores vigtigste nedbrydere og har en overordentlig vigtig rolle i naturen. De fleste børn synes den er spændende og nem at håndtere, og den er taknemmelig at fange, studere og holde i terrarie. Så hvorfor ikke se nærmere på regnormen?

Det første I skal gøre er selvfølgelig at gå ud og opsøge regnormen, der hvor den bor.

FORFATTERE: Helene Flügge og Lenette Schunck
TEGNER: Eva Wulff og Bryan d'Emil

Friluftsrådet

Grønne Spirer
www.groennespirer.dk

AKTIVITET 1 *Gæt en lort*

Kik grundigt efter på jorden. Måske kan I få øje på de små bunker regnormelort, der ligger tilbage oven på regnormens hul. Det ligner nærmest små muldvarpeskud.

Regnormens yndlingsmad er visne blade samt mindre dele fra døde planter. Regnormelort består af jordpartikler og nedbrudt plantevæv samt bakterierester. Denne blanding

kaldes muld, og er den bedste gødning. I kan samle nogle regnormelortebunker sammen og lægge op i urtepotter eller gøde med dem i bedene.

Koncentrationen af nitrat er otte gange så stor i regnormelort som i den omkringliggende jord.

AKTIVITET 2 *Regnormedans*

Hvis I ikke lige kan finde nogle orme, er her en sjov måde at få dem frem. I kan danse dem op af jorden!

Alle børn og voksne stiller sig i en rundkreds og begynder at trampe, indtil regnormene kommer op af jorden! Man mener, at ormene

opfatter vibrationerne og tror, det er regnvej, og så søger de op for at bevæge sig på overfladen.

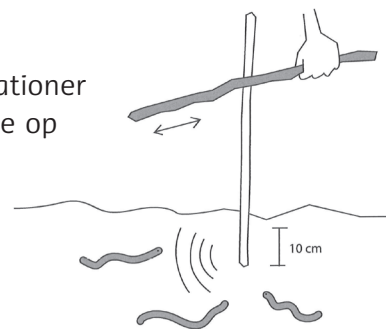
Der kan gå fem minutter eller mere, så en afvekslende trampesang kan anbefales, fx Boogie Woogie.

AKTIVITET 3 *Snit jeres egne regnormelokkere*

Hvert barn kan lave sin egen regnormelokker og forsøge at lokke ormene på en anden måde.

En ca. 40 cm lang pind snittes fri for bark. Pinden bores ned i blød muldjord, mindst 10 cm ned. Derefter filer man på regnormepindens midte med en anden (gerne ujævn) pind, så der laves rystelser ned igennem

jorden. Disse vibrationer kalder regnormene op af jorden akkurat som under regnormedansen.

VISTE DU AT

Regnormen er en ledorm. Den tilhører en gruppe af organismer, vi kalder nedbrydere. Hertil hører også bænkebidere, mider, tusindben og svampe.

Regnormen har ingen øjne men kan skelne lys fra mørke gennem huden.

Der findes ca. 15 forskellige arter af regnorme i DK. Nogle er større end andre, nogle er tynde, og så lever de i forskellige dybder. Nogle af dem bevæger sig meget op og ned i jorden, mens andre ynder et bestemt jordlag.

I jorden er der flere regnorme end vi tror. Man siger, at under en støvle str. 42 solidt plantet i skovbunden, er der 2-5 regnorme.

AKTIVITET 4 *Se nærmere på jeres orme*

I kan selvfølgelig også bare få gang i skovlene og grave nogle orme op af jorden. Få børnene til at hjælpe til og kik nøje efter i hvert spade-tag. Saml ormene sammen i en spand og sørg for, at der også er lidt jord i spanden, så de holder sig fugtige.

Nu er det tid at kikke nærmere på jeres fangst. Se hvor forskellige ormene faktisk er. Det er fristende at tro, at de mindste er unger og de store er forældrene, men sandsynligvis er det forskellige arter. Hvor lang er jeres længste orm? I Australien findes en regnorm på 2 meter!

VIDEN OM REGNORME

Ved at lave småforsøg og studere ormene, kan I få en masse at vide om de interessante dyr. Husk at hjælpe børnene med at tage hensyn til dyrene.

AKTIVITET 5 *Når regnormene får børn*

Sortér regnormene efter hvem der har bælt (de kønsmodne orme), og hvem der ikke har. Hvem er mon moren, faren og børnene?

AKTIVITET 6 *Regnormen indeni*

Skyl et plastikchartek og læg en regnorm ned i chartekket. Hæng det op på et vindue med tape, så lyset kommer ind bagfra og gennemlyser regnormen.

Sammen kan I nu observere ormens lange tarm i den bagerste ende. Samtidigt kan I også følge ormens bevægelser. Hvis I er heldige, kan I se den lave lort.

En regnorm er en hermafrodit. Det vil sige, at den er han og hun på en gang. Det betyder ikke, at den kan få unger alene, men den agerer både han og hun, når den parrer sig. Ormene ligger helt tæt sammen og udskiller en slim fra bæltet, som bliver til en ring omkring ormene. Hver orm afleverer deres sæd i den anden orm og fortsætter som hunner. Sæden befrugter deres æg. Slimringen krænger de af, og den bliver liggende i jorden som en lille kokon med de befrugtede æg i.

Alternativt kan I dissekere en død regnorm, ved at skære den op hele vejen ned gennem kroppen.

AKTIVITET 7 *Lyt til en regnorm*

På alle leddene sider der fire små par børster, og det er dem, som regnormen bruger som »fødder«. Den bruger dem også som modhagere, når en solsort forsøger at trække den op af jorden. Læg en af de lidt større regnorme på

et stykke papir. Vær helt stille og lyt, om I kan høre regnormen bevæge sig? I kan også prøve, om I kan mærke børsterne ved at stryge regnormen fra bagenden hen mod forenden.

AKTIVITET 8 *Foretrækker ormene vådt eller tørt?*

I en skotøjsæske eller på et andet afgrænset område lægges køkkenrulle eller papirservietter. Halvdelen gøres våde, den anden ende er tør. Hvor vil ormene helst være?

Regnormene ånder gennem huden. Hvis huden tørrer ud, kan den ikke ånde, og så dør den.

Derfor vælger den at blive ned i jorden om dagen, med mindre det regner kraftigt. Så drister den sig op for at finde et nyt, godt sted at bo.

Den kommer også gerne op om natten og leder efter visne blade, når det er mørkt, køligt og fugtigt.

AKTIVITET 9 *Se regnormen arbejde*

Man kan også fylde et CD-plastikcover op med jord og lægge en orm i. Det kan både stå op, eller ligge på bordet. Nu kan I følge med i, hvordan den bevæger sig rundt i jorden og laver gange.

Hvordan bevæger den sig?
Kan I bevæge jer som regnorme?

AKTIVITET 10 *Diskoorme*

Læg regnormene på en let fugtig tallerken og spil jeres yndlingsmusik. Kan de danse? Kan I danse som regnorme? Husk at regnormene også får trætte »dansefødder« og skal sættes ud igen.

Hvis regnormen bliver skåret over, bliver den ikke til to orme! Kun forenden, der indeholder bæltet, har en chance for at overleve, hvis ikke der er hugget for meget af.

AKTIVITET 11 *Tegn regnormen*

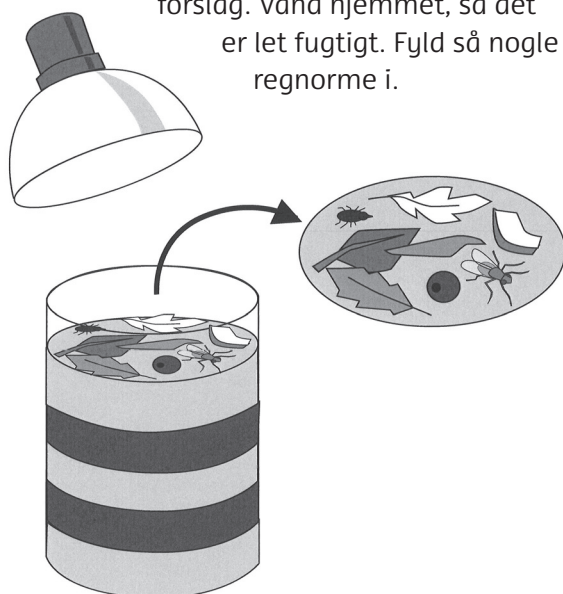
Tegn en af regnormene. Prøv sammen at tælle hvor mange »led« den har og tegn det så på tegningen.

Can man se munden i den spidse ende?
Hvor mange led har den?

AKTIVITET 12 *Lav et regnormehjem*

Skær toppen af en halvanden liters sodavandsflaske. Fyld skiftevis sand og jord i uden at trykke det for hårdt sammen. Læg så forskellige visne blade, et bær, en stykker kartoffel, en død flue, brød og andet tænkeligt ormema-

den ovenpå. Lad børnene komme med forslag. Vand hjemmet, så det er let fugtigt. Fyld så nogle regnorme i.

Hold øje med hvad regnormene godt kan lide at spise? Hvad spiser de ikke? Hvad laver de nede i orden?

Måske kan I se de blade, som regnormen har været ved at hive ned i gangen. De står op af jorden som små kræmmerhuse med stilken lige op i vejret.

En regnorm er ikke så glad for ultraviolette stråler, så når solen skinner, holder den sig under blade og sten eller nede i jorden. Stil derfor ikke jeres regnormehjem i sollys. Det bedste er, hvis I kan finde en skyggefuld plads på legepladsen, hvor man kan se men ikke vælte flaskerne. Lægger I noget over hjemmet, er der større chance for, at de laver gange ude langs kanten.

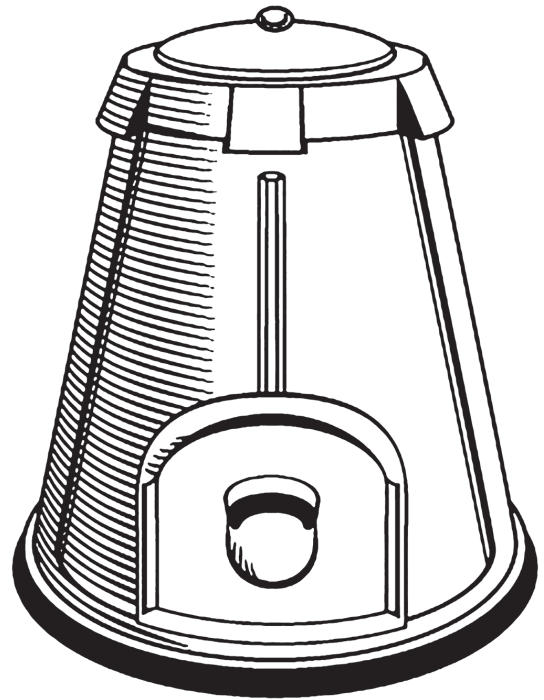
Overvej hvor længe I vil have hjemmet stående. Husk at vande og lægge nyt mad til regnormene.

AKTIVITET 13 *Ormene flytter ind – få en kompost*

Mange kommuner udleverer gratis eller billige kompostbeholdere, som man kan hente på genbrugspladsen. De er rottesikrede og nemme at samle. Man kan også vælge at bygge en helt fra bunden af.

Når beholderen er på plads, skal man starte op med nogle kompostorme. Få en skovlfuld gammel kompost fyldt med orme fra en forældres have.

Vend spanden ned i kompostbeholderen, og se om I kan nå at tælle ormene, inden de igen har gravet sig ned i jorden. Hvorfor gemme de sig mon?

AKTIVITET 14 *Nedbrydningsforsøg*

Da regnormen er en vigtig nedbryder, kan man med fordel sætte fokus på affald, og hvad der sker med ting, der ligger i naturen/bliver smidt i komposten.

Læg fx en tomat, nogle blade, noget plastik, en prop, et søm, en kartoffel og nogle

æggeskaller i komposten eller grav det ned på legepladsen eller i haven. Lad børnene finde på andre ting. Hold øje med tingene ved at grave dem op jævnligt. Hvad sker der?

AKTIVITET 15 *Prøv selv at være regnorm i sandkassen*

Regnorme maser sig gennem jorden med den spidse ende først. Er jorden for hård, æder den sig vej igennem. Jorden går hele vejen igennem ormen, fra mund til ende, og så optager den de små organiske dele, der befinder sig i jorden. Ud af den anden ende kommer der den fineste muld.

Ormen kan kravle begge veje, så bevægelsesretningen viser ikke nødvendigvis, hvor munden sidder. Den er placeret i den ende, som er nærmest bæltet.

REGNORMEN BLIVER SPIST AF RIGTIGT MANGE DYR

Fugle elsker regnorme, grævlinger lever fortrinsvis af regnorme, og ræven kan også snuppe dem.

Mus, tudser og pindsvin guffer gerne en regnorm i sig, og muldvarpen elsker dem! Selv løbebiller kan spise en regnorm.

Lav en stor bunke sand i sandkassen og hæld vand på. Tag hver en sok på hånden og prøv at mase gange i bunken.

LEGE FOR BØRN OG VOKSNE

Børnene kan lære meget om, hvordan det mon er at leve som regnorm, ved at lege nogle enkle og sjove lege. Giv børnene noget viden med på vejen, ved at fortælle en kort baggrundshistorie før I leger.

AKTIVITET 16 *Regnormetagfat*

Man skal være mindst fire til legen. En solsort udvælges, og resten er regnorme.

Baggrundshistorie: Det har regnet, så alle regnorme er kravlet op i det fugtige græs for at finde nye gode huller. Men her lurker solsorten på føde.

Solsorten skal fange så mange regnorme som muligt. Når man bliver fanget, kan man enten vælge, at man dør og ligger helt stille,

eller at man også bliver en sulten solsort og hjælper til med at fange.

Som regnorm skal man ikke bare passe på solsortens næb, men også på ikke at komme ind i sandkassen, på fliserne eller asfalten, for der ender regnormen med at dø. Man kan altså kun løbe rundt inde på græs og jord. Det farlige er, at solsorten kan løbe alle steder. Pas på!

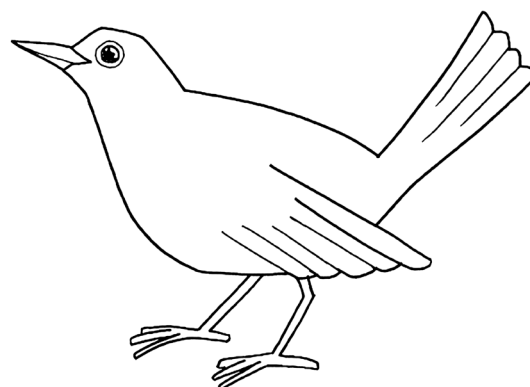
AKTIVITET 17 *Solsorten trækker regnorme op*

En fysisk leg, hvor man skal samarbejde og bruge kræfter.

Man skal være mindst otte deltagere, og der vælges

1-2 solsorte. Børnene er regnorme. De ligger på maven i en rundkreds og holder hinanden i armkroge eller hænder.

Solsorten er udenfor kredsen og »trækker« regnorme op ved at trække i børnenes ben. Når en regnorm bliver trukket fri, skal den hjælpe solsorten med at trække flere regnorme op.

AKTIVITET 18 *Syng en regnormesang*

Regnormesangen (Melodi: Bjørnen sover)

»Ormen kravler, ormen kravler
Nede under jorden
Den ka' godt li' blade
Rester gør dem glade
Ormen kravler, ormen kravler
Finder sig et blad – Haps!«

Lav gerne flere vers. (Fra Ishøj Naturcenter)

AKTIVITET 19 *Sangle med solsorten*

I kan også synge og lege sanglegen »Flyv lille påfugl« og omskrive den til en sang om regnormens fjende, solsorten:

»Flyv lille solsort, hjemad vil du ...«

AKTIVITET 20 *Orme og muldvarpe*

Der lægges et antal ringe (af reb, pilegrene eller hulahopringer) ud på jorden, der skal være færre end antallet af børn. Det er regnormehullerne.

Alle børnene på nær to får en hudfarvet nylonstrømpe på hovedet (ikke ned over ansigtet, men som en tophue), det er regnormene. De to sidste får en sort strømpe på, de er de sultne muldvarpe.

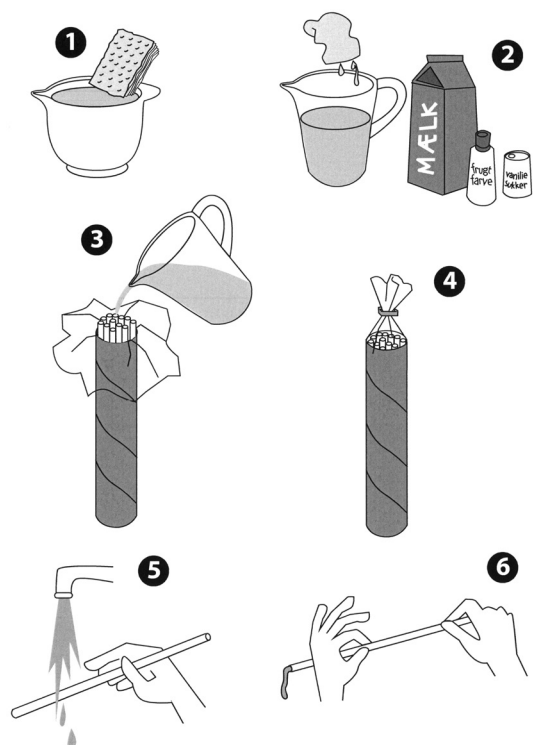
Muldvarpene skal nu prøve at fange en orm, men ormene har helle i hullerne. Der kan dog kun bo én orm i hvert hul, så hvis en ny orm kommer til, bliver den orm, der stod i hullet i forvejen, jaget ud af hullet, og må kravle i sikkerhed i et andet hul.

Hvis muldvarpene har held til at fange en orm, bytter man roller, så den fangne orm bliver muldvarp, og muldvarpen bliver orm.

AKTIVITET 21 *Lav jeres egne spiselige regnorme*

For sjov kan man lave jeres egne spiselige regnorme af gelé.

- 6 blade husblas lægges i blød i koldt vand
- Når de er bløde efter ca. 5 minutter, puttes de sammen med ca. 2 dl blandet vand og mælk (for at de ikke skal blive helt gennemsigtige), frugtfarve (for at justere farven) og lidt vaniljesukker (for at give smag). Saftvand eller afkog fra frosne bær kan også være godt til at give farve og smag,
- Den lille væske opvarmes forsigtigt i et vandbad, indtil husblassen er helt smeltet.
- Så skal væsken køle lidt af men ikke stivne, inden den hældes ned i et bundt sugerør.
- Sugereørene stilles tæt sammen i et køkkenrullerør, der først fores med en frysepose. Knækledene strækkes ud, og vendes nedad.
- Posen lukkes tæt, så den flydende gelé ikke løber ud. Røret sættes i køleskabet til næste dag.
- Når massen er stivnet, kan posen tages ud af røret, og sugerørene tages ud af posen.
- Den nemmeste måde at få ormene ud af rørene på, er ved at holde hvert enkelt sugerør ind under den varme hane i ganske kort tid

(holder man det for længe, »smelter« ormen). Bagefter klemmes den ud, ved at man trykker tommel- og pegefinger sammen, og kører dem fra den ene ende af røret og ned i den anden.

AKTIVITET 22 *Rigtige opskrifter med regnorme*

Hvis I vil prøve at spise rigtige regnorme, så husk at de lever af at omsætte organisk materiale. Med andre ord; de er fyldt med jord. Man kan rense dem ved at lade dem gå i savsmuld og lidt vand i nogle dage, eller man kan koge dem et øjeblik og så skære dem op på langs og skylle dem. Ormen består af muskler og indvolde. Indvoldene skal renses ud, så kan resten af ormen

bruges til fx fars til frikadeller. De kan også tørres i ovnen ved 90 grader. De holder godt og kan senere bruges i supper og pastaretter. Men de kan også bare koges i saltvand 20-30 minutter.

Alle orme kan bruges bortset fra de røde »brandorm«, som også findes i komposten. De har en ubehagelig smag.

Velbekomme!